

УДК 336.02

СУЧАСНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

ЛАВРЕШОВ А.Ю.,
кандидат наук з державного
управління,
Донецький державний університет
управління

У статті розглянуто тенденції розвитку податкових систем у різних країнах; виділено особливості здійснення оподаткування у деяких зарубіжних країнах; узагальнено позитивні риси розвитку закордонних податкових систем і наведено ті, що можуть бути корисними при впровадженні у вітчизняну практику.

Ключові слова: податкова система; податковий контроль; податкове навантаження; закордонний досвід; вітчизняна практика.

В статье рассмотрены тенденции развития налоговых систем в разных странах; выделены особенности осуществления налогообложения в некоторых зарубежных странах; обобщены положительные черты развития зарубежных налоговых систем и приведены те, которые могут быть полезными при внедрении в отечественную практику.

Ключевые слова: налоговая система; налоговый контроль; налоговая нагрузка; зарубежный опыт; отечественная практика.

The article examines trends in the tax systems development in different countries. The tax features in some foreign countries. Summarizes the positive foreign tax systems aspects and listed those that may be useful in the domestic practice implementation.

Keywords: tax system; tax control; the tax burden; foreign experience; domestic practice.

Постановка проблеми. Реформа українського оподаткування настійно вимагає детального аналізу й осмислення змін податкових систем зарубіжних країн. При цьому слід підкреслити, що мова, насамперед, йде не про приватні зміни в окремо взятій країні, а саме про тенденції в розвитку за більш-менш тривалий період часу. Важливість подібного аналізу багаторазово зростає через те, що є загальні закономірності розвитку окремих країн, а також внаслідок поступового входження України в міжнародний поділ праці. Виявлення загальних тенденцій розвитку податкових систем дозволить звільнитися від окремих податкових міфів, догм та ілюзій, якими, незважаючи на порівняно короткий період використання податків в Україні, засмічене суспільну свідомість. Характерно, що багато економістів і політиків для аргументації своїх пропозицій нерідко посилаються на зарубіжний досвід. Проте податковий досвід окремо взятої, навіть економічно розвиненої країни, не може бути повністю перенесений у вітчизняну практику. Набагато більше значення має вивчення

загальних тенденцій, виявлення загальних закономірностей і їх використання при прийнятті конкретних рішень у податковій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти функціонування податкових систем країн дістали належне висвітлення в численних публікаціях відомих зарубіжних вчених, таких як: Р. Варсано, Р. Вебер, Д. Вілсон, У. Гейл Флет, Д. Даймонд, М. Деверо, С. Коліньон, К. Найкел, В. Оутс, Р. Перротті, Г. Табелліні, В. Танзі, Г. Таубер, М. Уайт. Проблематика реформування вітчизняної податкової системи предметно аналізувалася О. Бідюком [1], О. Захаріним [2], М. Карліним [3], П. Мельником [4], К. Проскурою [5] та іншими. Однак проблема модернізації податкової системи України залишається недостатньо дослідженою.

Метою статті є виділення особливостей здійснення оподаткування у деяких зарубіжних країнах, а також окреслення тенденцій розвитку оподаткування в країнах ЄС, які доцільно враховувати у вітчизняній практиці.

Вклад основного матеріалу дослідження. Останній період новітньої історії ознаменувався безпрецедентними дискусіями та податковими реформами в зарубіжних країнах. Результати цих податкових перетворень ще не повною мірою осмислені науковою громадськістю, платниками податків і податковими адміністраціями. Незважаючи на те, що сталася серйозна уніфікація податкових систем, податкові системи навіть усередині країн Європейського Співтовариства серйозно різняться.

Одна з головних проблем податкових систем зарубіжних країн, що відзначаються багатьма дослідниками, – складність оподаткування як для платників податків, так і для податкових органів. У силу цього виникають проблеми з виявлення схем ухилення від оподаткування, зростають витрати на утримання та навчання податкових працівників. Окремі українські законодавці та економісти, що дають рекомендації стосовно надмірного спрощення вітчизняної податкової системи, поширюють міф про простоту податкових систем зарубіжних країн. Насправді, у багатьох зарубіжних країнах триває процес їх ускладнення. Так, за даними ОЕСР, податковий кодекс в США за останні 30 років збільшився за обсягом в 2 рази, у Канаді – в 3 рази, в Нідерландах – в 2 рази.

Наступний міф свідчить про зниження податкового навантаження. У дійсності, сукупне податкове навантаження в країнах ОЕСР зросло з 33 % ВВП у 1980 році до 38 % – в середині 90-х років.

Розглядаючи податкове навантаження, можна виділити три групи країн: з відносно високим рівнем податків, де частка податкових вилучень у ВВП (включаючи внески на соціальне страхування) становить 45-55 %, низьким – близько 20 %, середнім – 30-40 %. До першої групи належать скандинавські країни, країни Бенілюксу, Франція, Австрія. Країни з відносно низьким рівнем податкових вилучень – Туреччина, Південна Корея, Мексика. Країни з середнім податковим навантаженням – США, Японія, ФРН, Великобританія, Канада. Загальною закономірністю є те, що відносно високе податкове навантаження має місце у високорозвинених країнах з досить високим рівнем доходів населення.

Парадоксом є те, що за рівнем середньодушових доходів Україна серйозно відстає від високорозвинених країн, а за податковим навантаженням стоїть в одному ряді з такими країнами, як Великобританія, Швейцарія, ФРН.

За останні роки відбулися великі зміни в структурі податків. Головною закономірністю є серйозне зрушення в бік підвищення ролі податків на споживання в доходах бюджетів. Наприклад, у країнах ОЕСР в 1965-1995 роках питома вага податків на споживання зросла з 12 % до 18 %, в той час як частки прибуткового податку і податку на прибуток корпорацій залишилися практично незмінними. Основною причиною зростання частки податків на споживання є те, що від них набагато важче ухилитися, ніж, наприклад, від податків на доходи. Отже, зростає показник їх збирання, але знижуються витрати на їх збирання. Не останню роль відіграє і зростання споживання все більш якісних видів товарів, передусім в економічно розвинених країнах.

Основним чинником збільшення обсягів податків на споживання стало запровадження податку на додану вартість. Методологічно обґрунтований і вперше був впроваджений на практиці цей податок у Франції. Досвід його використання виявився дуже результативним і поступово він знайшов застосування в усіх економічно розвинених країнах. Починаючи з 80-х років відбувався безпрецедентний процес розширення країн, що використовують ПДВ. Іншою причиною зростання частки податків на споживання є тенденція підвищення ставок ПДВ в країнах, де він вже використовувався. Так, якщо середня ставка при введенні в країнах ОЕСР дорівнювала 12,5 %, то в 1997 році – 17 %. В окремих країнах ці тенденції виглядають наступним чином: Фінляндія – 11 % і 22 %, Німеччина – 10 % і 15 %, Італія – 12 % і 19 %, Нідерланди – 12 % і 17,5 %, Великобританія – 10 % і 17,5 %.

Найбільшою дохідною статтею в багатьох зарубіжних країнах є надходження від податку на прибуток. Так, в середньому по країнах ОЕСР вони складають близько 27 %. В окремих країнах надходження від податку на прибуток істотно перевищують цей показник. Наприклад, у США частка податку на прибуток досягає в доходах бюджету 40%. В останні роки має місце стійка тенденція зниження максимальних ставок податку на прибуток. Наприклад, ставки податку на прибуток скоротилися за останні десять років в Австралії з 57 % до 47 %, Австрії – з 62 % до 50 %, Бельгії – з 72 % до 57 %, Франції – з 65 % до 54 %, Японії – з 70 % до 50 %, США – з 50 % до 40 %. Однак навіть після зниження граничні ставки податку на прибуток все ще залишаються досить високими. Слід зазначити, що незважаючи на зниження вищих ставок в країнах ОЕСР частка надходжень податку на прибуток з фізичних осіб практично залишилася незмінною – близько 10 % ВВП. Це пояснюється тим, що в багатьох країнах зниження граничних ставок податку на прибуток супроводжувалося розширенням податкової бази за рахунок скасування ряду відрахувань.

Поряд зі зниженням граничних ставок має місце тенденція скорочення числа ступенів шкали податку на прибуток. Найбільш вагоме їх зменшення відбулося в наступних країнах: Австрії – з 10 % до 5 %, Бельгії – з 12 % до 7 %, Канаді – з 10 % до 4 %, Франції – з 12 % до 4 %, Японії – з 15 % до 5 %, Іспанії – з 34 % до 17 %, США – з 14 % до 5 % [6].

Наступна тенденція – зростання внесків на соціальне страхування. В даний час в середньому у країнах ОЕСР надходження за ними практично зрівнялися з надходженнями від прибуткового податку. У ряді країн ці платежі вже перевищили надходження від податку на прибуток. Безсумнівно, ця тенденція відображає такі глобальні зміни у світі, як старіння населення, зростання чисельності одиноких батьків, збільшення хвороб, зростання безробіття. Ця тенденція має місце і в Україні. В даний час в Україні, за даними Держкомстату, частка літніх людей становить понад 21% [7]. Отже, необхідно приділяти групі соціальних платежів найпильнішу увагу. Мається на увазі методичне та організаційне опрацювання механізму їх збору та використання, контролю за їх витрачанням, обґрунтування ставок.

Великі зміни відбулися в оподаткуванні прибутку корпорацій. Головне з них – зниження податкових ставок. Наприклад, за останні 10 років ставки корпоративного податку знижено в Бельгії з 45 % до 39 %, Канаді – з 36 % до 29 %, Данії – з 50 % до 34 %, Франції – з 45 % до 33 %, Німеччині – з 56 % до 45 %, Японії – з 43 % до 37 %, Швеції – з 52 % до 28 %, США – з 45 % до 35 %. Поряд з цим йшов процес розширення податкових баз з цього податку. Окремі українські економісти намагаються обґрунтувати необхідність ліквідації податку на прибуток. Однак досвід зарубіжних країн свідчить про те, що цей податок успішно застосовується протягом багатьох десятиліть.

Його частка в структурі податкових надходжень в економічно розвинених країнах залишається стабільною на рівні 8-9 % [8, с. 28 – 31].

В останні роки помітно активізувалася робота щодо ширшого використання так званих екологічних податків. Це цілком зрозуміло, тому що проблеми екології починають превалювати над іншими. Екологічні податки мають цілий ряд переваг в порівнянні з адміністративними методами вирішення природоохоронних проблем. При цьому слід мати на увазі, що головне завдання цієї групи податків не фіскальне, а регулююче, спрямоване, перш за все, на вирішення екологічних проблем.

Порівняння структури української податкової системи з структурою податків в зарубіжних країнах з розвинутою ринковою економікою дозволяє зробити висновок про те, що характерним є відносно низька частка надходжень податку на прибуток з фізичних осіб, більш висока частка надходжень податку на прибуток, відносно низька питома вага податків на майно. Проте в цілому податкова система України слідує тенденціям розвитку податкових систем зарубіжних країн.

Окремі економісти, критикуючи нинішню систему податків, намагаються дати рекомендації про необхідність прискореної реорганізації діючих податків, їх максимального наближення за рівнем і структурою до закордонних. При цьому не береться до уваги, що за рівнем середньодушового доходу, структури виробництва та споживання, наявності майна у власності у населення України серйозно відрізняється від країн з розвинутою ринковою економікою. Тому поспішні кроки з кардинальної реформи податків можуть призвести до зростання соціальної напруженості, дефіциту бюджетних надходжень.

Як же використовується багатий зарубіжний досвід формування та використання податкових систем в нашій країні? Очевидно, що податки поки не

стали чинником економічного зростання ні з наповнення бюджетів різних рівнів, ні з стимулювання виробників та інвесторів. Незважаючи на окремі заходи щодо підвищення збирання податків зростає заборгованість з податків. Активно критикується високе податкове навантаженням, особливо в секторі виробництва.

Пережита Україною гостра фінансова криза, проведення АТО на території Донецької та Луганської областей, тимчасова окупація АР Крим та м. Севастополь, знову викликали черговий виток інтересу до податків. Погляди політиків і законодавців з надією звернені на головне джерело доходів держави – податки. Завжди в кризових ситуаціях першорядна увага приділяється пошуку шляхів підвищення ставок діючих податків або введення нових, як правило, надзвичайних податків.

Для того, щоб податкова система України сприяла економічному зростанню, не була генератором наростання економічних і соціальних протиріч необхідно виробити податкову політику. На жаль, починаючи з перших днів використання податків з 1991 року і до теперішнього часу, немає чіткої податкової політики, відповідної періоду модернізації економіки, який переживає Україна. Здійснюються спроби внесення окремих змін у податкову систему в залежності від конкретної економічної ситуації або, нерідко, від суб'єктивних рекомендацій. Можна сказати, що податки формуються стихійно.

На яких принципах повинна формуватися вітчизняна податкова політика? Насамперед вона повинна враховувати особливості сучасного перехідного періоду, такі як кризовий стан економіки, триваюче падіння виробництва, погіршення добробуту окремих верств населення. Безсумнівно, при формуванні податкової політики слід враховувати основні тенденції розвитку податкових систем зарубіжних країн з розвиненою ринковою економікою. На перший план повинна виходити не фіскальна задача одномоментного поповнення бюджету, а всемірне стимулювання виробництва, залучення інвестицій до цього сектору. В оподаткуванні громадян в умовах, коли держава поступово відходить від безкоштовного рішення багатьох соціальних проблем, необхідно забезпечити систему відрахувань і встановлення неоподаткованого мінімуму на рівні, достатньому для забезпечення цивілізованих умов життя працівника та його сім'ї. На сучасному етапі, коли різко зросла диференціація окремих груп населення за рівнем доходів необхідно вести курс на більш гнучку диференціацію податку на прибуток, а не згладжування та приведення до єдиного рівня.

Висновки. Окреслені тенденції у розвитку оподаткування у країнах ЄС створюють передумови для формування новітньої західноєвропейської податкової парадигми, а тому повинні обов'язково враховуватись Україною.

При обґрунтуванні податкової політики необхідно керуватися не тільки фіскальними вимогами. Так, С.Ю. Вітте підкреслював, що «держава, володіючи правом відчужувати на свою користь за допомогою податків певну частку майна приватних осіб, має керуватися у своїй податковій політиці певними естетичними та економічними началами; в іншому випадку, обтяжуючи населення несправедливими і непосильними зборами, воно підривало б самий сенс і розумну підставу свого існування». Таким чином, при створенні податкової політики необхідно враховувати не тільки тенденції розвитку

податкових систем зарубіжних країн, а й історичний досвід України, особливо кінця ХХ – початку ХХІ століття. Всебічний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду в сфері оподаткування допоможе модернізувати податкову систему, яка буде сприяти не тільки наповненню бюджету, а й економічному зростанню країни.

Література:

1. Бідюк О.О. Адміністрування податків: міжнародний досвід та українські реалії / О.О. Бідюк // Реформування системи сплати податків та зборів з урахуванням міжнародного досвіду: зб. наук. праць за матер. наук.-практ. круглого столу, 5 жовтня 2012 року. – К.: Алерта, 2012. – С. 25-29.
2. Захарін С.В. Інвестиційне забезпечення інноваційно-технологічного розвитку економіки: монографія. / С.В. Захарін. – К.: КНУТД, 2011. – 344 с.
3. Карлін М.І. Фінанси зарубіжних країн: навч. посіб. / М.І. Карлін. – К.: Кондор, 2004. – 384 с.
4. Мельник В.М. До питання формування теоретичних засад адміністрування податків / В.М. Мельник // Фінанси України. – 2008. – № 9. – С. 9.
5. Проскура К.П. Податкове адміністрування в Україні в посткризовий період: ефективність та напрями модернізації / К.П. Проскура. – К.: ТОВ «Емкон», 2014. – 376 с.
6. Міжнародний досвід: адміністрування податків в Європі та в Україні / Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sta-sumy.gov.ua>
7. Населення України. Імперативи демографічного старіння. – К.: ВД «АДЕФ-Україна», 2014. – 288 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://obozrevatel.com/news/2010/4/26/364177.htm>
8. Summary description of R & D tax incentive schemes for OECD countries and selected economies. – OECD, 2014. – 130 p.

The article examines trends in the tax systems development in different countries and the tax features in some foreign countries and summarizes the positive foreign tax systems aspects and listed those that may be useful in the domestic practice implementation.

Tax systems of foreign countries differ greatly from each other in the main economic indicators, the direct and indirect taxes ratio, the level of taxpayers culture and fiscal discipline measures of responsibility for tax legislation violation, tax sources. However, the ongoing tax reforms in the countries, reflecting the economic union pursuit, avoiding double taxation, the expansion of international economic relations contribute to the formation general tendencies process of the national tax systems modern development. Their identification, study and use is essential for the adoption of specific decisions in the tax field.

The world has accumulated vast experience in the national tax systems construction at the present development stage of their formation basically completed, and apply measures to change the individual components.

The aim of the study is the analysis and generalization of foreign experience of tax system formation and support the possibilities of its application in Ukraine.

At present, the reform of the tax system in Ukraine continues. To successfully complete the tax reform requires a thorough analysis of the characteristics of the tax systems as an industrially-developed countries and developing countries. In the context of the Tax Code introduction and the continuation of tax reform, tax policy positive experience study and foreign countries reform is very important. The author did not seek a formal unifying material. The main purpose is to show the taxation historical national specifics in each country under consideration, as well as to identify common trends, the progressive elements and tax policy development patterns and foreign countries tax systems.

УДК 330.101.542

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА МАЛОГО ІННОВАЦІЙНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

БУРЦЕВА О.Є.,
кандидат економічних наук, доцент
кафедри обліку, фінансів та
економічної безпеки,
ДВНЗ «Донецький національний
технічний університет» (м. Покровськ)

У статті розглянуто напрями державної підтримки інноваційної діяльності підприємств, механізм перерозподілу фінансів для фінансового забезпечення інноваційних підприємств; досліджено джерела фінансування інноваційної діяльності підприємств України; виділено найбільш важливі проблеми, що мають системний характер і стримують розвиток інноваційних процесів в економіці; приведено систему методів державного регулювання інноваційної діяльності підприємств малого інноваційного бізнесу в Україні та розглянуто сутність організаційно-економічного аспекту методів державного регулювання інноваційної діяльності підприємств малого бізнесу.

Ключові слова: державне регулювання; методи державного регулювання, інноваційна діяльність, підприємства малого бізнесу; малі інноваційні підприємства; фінансування інноваційних підприємств; фінансово-кредитні інструменти державного регулювання

В статье рассмотрены направления государственной поддержки инновационной деятельности предприятий; механизм перераспределения финансов для финансового обеспечения инновационных предприятий; исследованы источники финансирования инновационной деятельности